

Civos 2019-10-31

Kulturdepartementet

Remissyttrande angående SOU 2019:35 - Demokrativillkor för bidrag till civilsamhället

Bakgrund

Civilsamhällets organisationer i samverkan (Civos) vill inledningsvis uttrycka uppskattning för att föreningen har beretts tillfälle att yttra sig i denna fråga som rör prövning, tillämpning och kontroll av hur sökande organisationer uppfyller demokrativillkoren samt hur organisationer bedriver en verksamhet i enlighet med demokratins idéer. Civos välkomnar utredningen som sådan och välkomnar processen om att göra kriterierna för demokrativillkor för bidrag till civilsamhället mer rättssäkra och enhetliga. Bidragsgivning är en viktig del av relationen mellan staten och civilsamhället och hur systemet är uppbyggt påverkar bland annat hur organisationerna upplever sin roll i demokratin och sina möjligheter att delta i samhället.

Civos utgångspunkter

Civos är en ideell förening som grundades år 2009. Vår uppgift är att främja organisationer inom det civila samhället till gemensamt och aktivt agerande gentemot regering och myndigheter, kommuner och landsting samt näringslivets organisationer i frågor av sektorgemensamt intresse.

Civos samlar organisationer med skilda bakgrunder och våra medlemsorganisationer består i dagsläget av Arbetsgivareföreningen KFO; Ax — Kulturorganisationer i Samverkan; CMS – Community Media Sweden; Riksteatern; RIO — Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation; Samlingslokalerna; Scouterna; SIOS; Studieförbunden; Sveriges kristna råd; Sensus studieförbund samt Verdandi.

Sammanfattning

Civos *tillstyrker huvuddelen* av de förslag som lämnas i betänkandet. Samtidigt ifrågasätter Civos några av betänkandets förslag och föreslår i några fall vidareutveckling av givna förslag:

- Civos vill betona vikten av att värna och aktivt verka för en grundläggande tillit mellan olika sektorer i samhället.
- Civos menar att det föreslagna demokrativillkoret kan bidra till en mer tydlig och enhetlig prövning av bidragsansökningar än tidigare formuleringar men ser även svårigheter i dess utformning och tillämpning.

- Civos menar att det är en oproportionerlig konsekvens att en riksorganisation eller en paraplyorganisation exkluderas från statsbidrag på grund av agerandet av en enskild företrädare i en lokalförening eller hos internationell samarbetsorganisation.
- Civos menar att det är väsentligt att de utredningar som bidragsgivande myndighet gör vid nekande av bidrag kännetecknas av opartiskhet och kvalitet så att allmänhetens förtroende för systemet upprätthålls.
- Civos menar att bidragsgivande myndigheter måste garantera att de inte kan komma att föregå straffrättsliga processer.
- Civos anser att utredningens förslag i vissa delar riskerar att godtyckligt inskränka yttrandefriheten och efterfrågar tydliggöranden från lagstiftaren om vilka åsikter som är accepterade att ha och att yttra.

Övergripande synpunkter

Civos noterar att ett förtydligtat demokrativillkor för beviljande av bidrag till civilsamhällets organisationer bereds i en tid när FN-organ och oberoende människorättsliga organisationer, återkommande, sedan flera år, rapporterar om konsekvenserna av ett alltmer åtstramat demokratiskt utrymme för det civila samhällets organisationer i länder världen över och även inom Europa. Civos menar att i en sådan samhällskontext bör det rättsliga systemet vara en garant för att inte inflytande genom politisk makt går före rätt och skyldigheten att underställa sig de människorättsliga åtagandena.

Även om Civos välkomnar utredningen som sådan kan Civos av det förslag som nu ligger på bordet utläsa att förslaget i vissa delar dessvärre präglas av en kultur av misstro. För att få bättre resultat och uppnå mål inom politiken för det civila samhället är det viktigt att inte enbart fokusera på kontroll och agerande. Enligt Civos mening krävs det att förebyggande insatser sker kontinuerligt för att förhindra oönskade händelser. Det är därför Civos uppfattning att en måste utgå från att det föreligger ett ömsesidigt förtroende samt en jämbördig dialog mellan de bidragsgivande myndigheterna, såsom exempelvis MUCF, och organisationerna istället för att förutsätta att det föreligger en ojämlik maktrelation. Alla inblandade parter ska ha ett intresse för att arbeta med de principer och demokrativillkor som finns och som framöver kommer att finnas i förordningarna.

De underlag som bidragsgivande myndigheter begär in idag anses vara relevanta och nödvändiga för att göra en bedömning av om organisationen möter villkor om demokratisk uppbyggnad och att organisationen i sin verksamhet respekterar demokratins idéer, inklusive jämställdhet och förbud mot diskriminering. I regel anses de också tillräckliga, varför Civos inte anser att kontrollen bör utökas. Civos framhåller att det redan idag krävs omfattande administration för att ansöka om bidrag, vilket måste ställas i relation till det stöd organisationerna kan beviljas och därefter den tid de kan lägga på just administration. Civos

ställer sig alltså kritiskt till att exempelvis MUCF skulle begära in ytterligare dokument, till exempel beslutade policyer och rutiner. Orsaken är dels för att organisationerna har olika förutsättningar att arbeta fram sådana dokument, dels för att de inte nödvändigtvis speglar det faktiska arbetet. Civos föreslår därför att om den bidragsgivande parten önskar fördjupa kontrollen, kan den istället göra stickprovskontroller, slumpmässigt eller där det finns misstanke om brister eller oegentligheter.

7.3.5 Om behovet att beakta föreningsfriheten i utformandet av demokrativillkor

Utredningen bedömer att ett villkor om att neka en organisation bidrag med hänvisning till att verksamheten står i strid med samhällets grundläggande värderingar inte kan ses som en inskränkning av föreningsfriheten.

Civos uppfattning

Civos delar denna bedömning. Civos konstaterar dock, likt utredningen, att ett beslut att avslå en ansökan om bidrag eller att återkräva ett beviljat bidrag kan få stora konsekvenser för en förening och i förlängningen påverka föreningens förutsättningar att verka.

7.4.1 Behovet av demokrativillkor i bidragsgivningen

Civos anser likt utredningen att demokrativillkor i bidragsgivningen är nödvändigt.

7.4.6 Ett demokrativillkor som uttryckligen anger de ageranden som leder till vägrat bidrag

Civos uppfattning

Civos välkomnar ett minskat bedömningsutrymme i beslutsfattandet. Civos välkomnar även utredningens strävan efter konkretion som enligt utredningen ska resultera i att bidra till en trygghet för bidragsmottagande organisationer. Organisationerna kommer därför lättare att kunna förutse vad som förväntas av dem och vilka ageranden som kan leda till avslag. Civos är dock medvetna om de utmaningar som föreligger med att explicit lista agerande som strider mot demokrativillkoret. Om lagstiftaren skulle missa ageranden som är i strid med demokrativillkoret men som inte förutsågs när villkoret utformades kan listan i efterhand modifieras. Civos delar utredningens bedömning att fördelarna med att uttryckligen ange ageranden som leder till vägrat bidrag överväger nackdelarna.

8.1.1 Organisationens och företrädarnas agerande

Utredningen föreslår att en organisation (även en paraplyorganisation) ska kunna lastas för medlemmars, inbjudna föreläsares och samarbetsorganisationers agerande.

Civos uppfattning

I Civos mening är detta förslag om ansvarsutkrävande alldeles för långtgående. Det är ett förslag som präglas av en kultur av misstro. Civos efterfrågar ett ömsesidigt förtroende.

Företrädare

Som det får förstås är alla personer som innehar en utåtriktad roll i organisationen "företrädare".

Civos uppfattning

I sammanhanget bör det framhållas att det inte alltid är tydligt och avgränsningsbart vem som kan anses vara företrädare för en organisation. Civos menar även att utredningens förslag när det gäller organisationers "företrädare" riskerar att stänga ute enskilda från engagemang, därför att människor upplever företrädarskapet alltför ansvarsfullt.

Medlemmar

Utredningen anför att vad enskilda medlemmar gör i privata sammanhang kan organisationen normalt sett inte ansvara för. Vidare anför utredningen att om ett antal av organisationens medlemmar systematiskt agerar i strid med demokrativillkoret utan att organisationen vidtar åtgärder kan det ifrågasättas vilka värderingar organisationen står för och om verksamheten strider mot demokrativillkoret. Utredningen lyfter som exempel att flera av organisationens medlemmar även är aktiva i eller medlemmar i en anti-demokratisk organisation.

Civos uppfattning

Civos ställer sig frågande till hur långtgående organisationens ansvar och efterforskning kring de enskilda medlemmarna ska vara. Det kan inte anses vara en organisations skyldighet att efterforska vilka andra organisationer en enskild medlem kan tänkas vara aktiv eller medlem i utöver den egna organisationen. Inte heller kan det anses rimligt att organisationer, som ofta redan har knappa resurser, ska ägna arbete åt att efterforska information om sina medlemmar. Sådana efterforskningar riskerar att inom organisationen skapa en kultur av misstro och misstänksamhet snarare än en kultur av tillit. Det kan även innebära att enskilda väljer bort att bli medlemmar; bli ideellt aktiva; förtroendevalda eller anställda i civilsamhällets organisationer.

Civos efterfrågar även tydligare riktlinjer kring gränsdragningen mellan enskilda medlemmars förehavanden som en organisation kan hållas ansvarig för samt enskildas förehavanden i rent privata sammanhang. Civos tar givetvis avstånd från att exempelvis dess egna medlemmar skulle engagera sig i icke-demokratiska organisationer men Civos är av uppfattningen att det en enskild medlem gör utanför den aktuella organisationen, inklusive att exempelvis vara aktiv i en icke-demokratisk organisation, är något den enskilda medlemmen gör i ett privat sammanhang som inte kan ligga organisationen till last.

Föreläsare

Utredningen menar att om det “är allmänt känt” att en föreläsare agerat på ett sätt som är i strid med demokrativillkoret och organisationen anlitar föreläsaren så måste organisationen anses agera på motsvarande sätt som föreläsaren.

Civos uppfattning

Utredningen förtydligar inte vad som klassificeras som “allmänt känt”. Civos välkomnar förvisso att hänsyn ska tas till om en föreläsare bjudits in för att exempelvis delta i en debatt och på så sätt inte får dela sina åsikter utan att de står oemotsagda. Oaktat behövs det förtydligas vad som definieras som “allmänt känt” samt vad för typ av agerande som i detta sammanhang kan anses stå i strid med demokrativillkoret.

Civos tar givetvis avstånd från hot, hat och hets mot människor och grupper men värnar samtidigt enskilda organisationers möjlighet till att ge en plats för det öppna samtalet. Civos vill i detta sammanhang lyfta vikten av att den bidragsgivande myndigheten som kan komma att möta denna typ av händelser i sin handläggning inte riskerar att inskränka yttrandefriheten. En alltför strikt hållning kan riskera att resultera i att enskilda organisationer inte vågar bjuda in vissa föreläsare. Det kan inte vara enskilda organisationers uppdrag att i sitt arbete censurera sig själva.

Samarbetsorganisationer, riksorganisationer och paraplyorganisationer

Utredningen föreslår att “en riksorganisation måste anses vara ansvarig för sina medlems- eller lokalföreningar liksom dess företrädare. Även en paraplyorganisation måste ställas till svars för situationer då deras samarbetsorganisationer agerar i strid med demokrativillkoret. Paraplyorganisationen måste dock ges tid och utrymme för att agera mot en sådan organisation, vilket kan kräva att det sker en omröstning vid en medlemsstämma eller årsmöte”.

Civos uppfattning

Civos anser att utredningens förslag i detta hänseende är ytterst olyckligt. Kanske saknar utredningen god insyn i det civila samhällets struktur.

Utredningens förslag om att paraplyorganisationer ska ansvara för varandras företrädare anser Civos är att gå ett steg för långt. Det riskerar att skapa en misstänksamhetens kultur där vi i stället är vana vid tillit. Dessutom måste det ifrågasättas om det är önskvärt att totala organisationer riskerar att förlora bidrag till en i övrigt allmännyttig verksamhet på grund av en enskild persons handlande i strid mot demokratiska grundvärderingar.

Civos efterfrågar tydlighet kring vad som förväntas av exempelvis en paraplyorganisation. Hur ska en paraplyorganisation agera för att inte hållas ansvariga för en enskild persons agerande? Till följd av medlemsorganisationers och lokalföreningars självständighet saknar

paraplyorganisationen i många fall kanske mandat att vidta de adekvata åtgärder som utredningen efterfrågar.

En betydande del av det civilas samhällets organisationer är relativt nyetablerade i den svenska kontexten och representerar mångfalden i det svenska samhället. Många gånger är de “unga” organisationerna i behov av introduktion och utbildning i den demokratiska föreningsmodellen och det svenska samhällets grundläggande värderingar. Det är väsentligt att dessa organisationer inbjuds att ingå i paraplyorganisationer och riksorganisationer för att på så sätt erbjudas deltagande i det gemensamma samhällslivet. En delaktighet som i sig främjar den demokratiska kulturen. Ett alltför långtgående ansvarsutkrävande skulle kunna avskräcka dessa paraplyorganisationer och riksorganisationer från att låta nyetablerade organisationer ingå i dessa.

8.1.3 Våld, tvång eller hot

Utredningen lyfter statens konventionsrättsliga förpliktelse att effektivt skydda (obligation to protect) enskilda mot både psykiska och fysiska angrepp från andra enskilda.

Civos uppfattning

Civos delar utredningens uppfattning att det är oförenligt med Sveriges konventionsrättsliga åtaganden att bevilja organisationer som skapar möjligheter för eller underlättar våld, hot eller trakasserier av sådan karaktär bidrag.

Om en organisation eller någon av dess företrädare utövar eller misstänks utöva våld, tvång eller hot är det handlingar som i många fall är att betrakta som brottsliga handlingar och som kan bli föremål för straffrättslig process. I en situation där en bidragsansökan avslås utifrån myndighetens kännedom om att handlingar av detta slag förekommit och där samtidigt en straffrättslig process pågår i frågan som rör en företrädare för en bidragssökande organisation är det väsentligt, precis som utredningen konstaterar, att hålla isär de båda processerna och strikt beakta den så kallade oskuldspresumtionen enligt den Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Att i ett beslut i myndighetsutövning gällande statsbidrag hänvisa till att våld, tvång eller hot förekommit i en organisation samtidigt som rättslig process i frågan ännu inte är avgjord förutsätter att myndigheten har tillgång till egen information om de förhållanden som avses. Har man inte det riskerar man att bidra till ett misstänkliggörande av organisationen och dess företrädare. Oaktat är det av synnerlig vikt att myndigheten inte tar ställning i skuldfrågan eller agerar i strid med principen *ne bis in idem*, inte samma sak två gånger (se utförligare resonemang under 8.1.4).

8.1.4 Icke-diskriminering och alla människors lika värde

Som utredningen uttrycker förbjuder diskrimineringslagen diskriminering baserad på någon av de uppräknade diskrimineringsgrunderna inom vissa angivna samhällsområden. Organisationer som diskriminerar individer eller grupper på sådana grunder i sådana situationer kan enligt utredningen inte anses uppfylla demokrativillkoret. Även diskriminering utanför diskrimineringslagens tillämpningsområde omfattas av villkoret, t.ex. att en organisation inte tillåter medlemmar med viss sexuell läggning.

Civos uppfattning

Civos välkomnar en sådan tillämpning. Bland Civos medlemsorganisationer finns SIOS som driver Antidiskrimineringsbyrån Stockholm Syd. SIOS vittnar om svårigheter i att hjälpa enskilda som utsatts för diskriminering av en förening, t.ex. i samband med idrottsutövande i en idrottsförening. Med gällande diskrimineringslagstiftning har enskilda i dagsläget svårigheter med att utkräva sin rätt gentemot diskriminerande part. Vidare förekommer det att enskilda upplever en maktlöshet då det i viss mån saknas effektiva verktyg att ta till. Föreningar och organisationer kan i dagsläget diskriminera enskilda utan att det egentligen föreligger någon reell risk att möta konsekvenser för diskrimineringen. Med det av utredningen föreslagna demokrativillkoret införs ett reellt verktyg i arbetet mot diskriminering som föreningar och organisationer *måste* förhålla sig till för att inte lida ekonomiska konsekvenser av att agera diskriminerande.

Utredningens förslag

Utredningen anser att också ageranden som på något annat sätt än genom diskriminering överträder principen om alla människors lika värde ska utesluta en organisation från att beviljas statsbidrag.

Civos uppfattning

Civos delar givetvis utredningens inställning om att ageranden som överträder principen om alla människors lika värde effektivt ska bemötas. Civos delar även utredningens uppfattning att det är viktigt att ett förbud mot kränkande uttalanden inte tolkas som ett sätt som innebär att det blir en begränsning av yttrandefriheten. Civos vill här understryka vikten av att bidragsgivande part inte får föregå en straffrättslig process. Civos utgår från att utredningen delar vår uppfattning i denna del. Om en bidragsgivande part skulle neka en organisation statsbidrag till följd av uttalanden som den bidragsgivande instansen anser överträder principen om alla människors lika värde, utan att en enskild företrädare för organisationen lagförts för detta, riskerar den bidragsgivande instansen att gå utöver sitt mandat genom att agera *ad hoc* polis, åklagare och domstol. Detta är inte en önskvärd eller rättssäker situation värdig en demokratisk rättsstat.

Civos noterar den åtskillnad som skall göras mellan administrativa och straffrättsliga processer och att det i sig inte innebär ett agerande i strid med *ne bis in idem* (se 8.1.9 Demokrativillkoret i förhållande till annan lagstiftning).

Civos förutsätter dock att bidragsgivande instans inte föregår dömande instans, d.v.s. domstolarna. Utredningen anför i samband med Arvsfondsutredningens förslag till demokrativillkor att Arvsfondsutredningen menade att i det fall en organisation främjar eller uppmanar till terrorism bör den givetvis inte få stöd, men eftersom ett sådant agerande även kan vara brottsligt kan ett avslagsbeslut uppfattas som att en myndighet har bedömt den straffrättsliga skuldfrågan. Arvsfondsutredningen argumenterade för att en tillämpning av ett demokrativillkor får anses förenlig med oskuldspresumtionen, så länge beslutsmyndigheten inte gör något uttalande avseende straffrättslig skuld (s 343).

Som det får förstås ifrågasatte den nu aktuella utredningen Arvsfondsutredningens resonemang angående detta (se s 343). Den nu aktuella utredningen menade att ett beslut om att vägra en organisation bidrag på grundval av att den bedömts ha uppmanat till eller främjat terrorism skulle dock ändå enligt utredningen kunna uppfattas som ett uttalande om straffrättslig skuld. Av den anledningen är ett demokrativillkor som explicit uttrycker ett förbud mot att försvara, uppmana till eller främja terrorism mindre lämpligt menar utredningen.

Civos är av uppfattningen att utredningens resonemang gällande terrorism även bör appliceras vad gäller ageranden som förvisso inte bedöms vara diskriminerande men på annat sätt överträder principen om alla människors lika värde eftersom ett motsatt resonemang enligt Civos mening, och i likhet med vad utredningen själva yttrande vad avsåg terrorism, skulle åsidosätta oskuldspresumtionen.

Civos efterfrågar därför att det tydliggörs i vilket skede av en rättsprocess som en organisation kan uteslutas från att beviljas statsbidrag. Civos ser helst att en organisation inte utesluts från att beviljas statsbidrag utan att det föreligger en dom som fastställer den straffrättsliga skuldfrågan.

Jämställdhet och åsikter

Den nu aktuella utredningen anför även att en organisation eller företrädare som verkar för att bl.a. förvägra kvinnors rätt till sexuell och reproduktiv hälsa eller rätt att bestämma över sin egen kropp inte heller ska beviljas bidrag.

Civos uppfattning

Civos är av den uppfattning att utredningens resonemang i denna del är problematisk. Civos arbetar för jämställdhet, jämlikhet och alla människors lika värde. Då detta remissvar avser demokrativillkor är det inte Civos avsikt att yttra sig i exempelvis abortfrågan. Oaktat

förespråkar Civos ett pluralistiskt samhälle där olika organisationer tillåts vara fristående och självständiga. Bland Civos medlemsorganisationer förekommer en stor bredd av olika åsikter kring exempelvis medicinsk-etiska frågor såsom abort.

Utredningen insinuerar att organisationer och företrädare som verkar för att opinionsbilda kring inskränkande i aborträtten inte ska beviljas bidrag. Detta väcker frågan om vilka åsikter som av lagstiftaren vid dags dato är "godkända" att yttra. Artikel 10 i Europakonventionen reglerar yttrandefrihet. Europadomstolen har i *Handyside v The United Kingdom*¹ tidigare slagit fast att artikel 10 även skyddar rätten att yttra sig på ett sådant sätt som kan ses som kränkande, upprörande eller störande (*offensive, shocking or disturbing*).

Europadomstolen har därmed slagit fast att "pluralism, tolerans och vidsynthet" är en förutsättning för demokrati.² Även de åsikter och yttranden som väcker anstöt, såsom exempelvis abortmotstånd kan göra, måste kunna få yttras. I och med det av utredningen anförda gällande sexuell och reproduktiv hälsa väcks frågan om vilka frågor som av lagstiftaren vid dags dato anses som kränkande, upprörande eller störande. Vilka frågor kommer med gällande lag men med framtida tillämpning ses som kränkande, upprörande eller störande av framtida maktavare?

Med det resonemang som förts av utredningen riskerar tillämpningen av demokrativillkoret i denna del att utvecklas till något som godtyckligt inskränker yttrandefriheten. Civos efterfrågar därför ytterligare tydlighet från lagstiftaren kring vilka åsikter som kan föranleda nekat statsbidrag.

8.1.6 Det demokratiska styrelseskicket

Utredningens förslag

Bidrag ska enligt utredningen inte ges till organisationer som motarbetar det demokratiska styrelseskicket. Det kan enligt utredningen bl.a. handla om att en organisation utövar eller uppmanar till brott mot allmän ordning, våldsamma aktioner eller sabotage. I samma mening anför dock lagstiftaren att exempelvis demonstrera mot minkuppfödning utanför minkfarmar eller mot utvisningar utanför flyktinganläggningar kan vara acceptabelt, men att uppmana till, främja eller själv genomföra aktioner som innebär skadegörelse, olaga intrång eller andra lagbrott kan motarbeta det demokratiska styrelseskicket.

¹ *Handyside v the United Kingdom* App no. 5493/72 (ECtHR, 7 december 1976) para 49 -

Freedom of expression constitutes one of the essential foundations of such a society, one of the basic conditions for its progress and for the development of every man. Subject to paragraph 2 of Article 10 (art. 10-2), it is applicable not only to "information" or "ideas" that are favourably received or regarded as inoffensive or as a matter of indifference, but also to those that offend, shock or disturb the State or any sector of the population. Such are the demands of that pluralism, tolerance and broadmindedness without which there is no "democratic society". This means, amongst other things, that every "formality", "condition", "restriction" or "penalty" imposed in this sphere must be proportionate to the legitimate aim pursued.

² *Handyside v the United Kingdom* App no. 5493/72 (ECtHR, 7 december 1976) para 49.

Civos uppfattning

Civos ställer sig frågande till var gränsen för var acceptabel nivå av civil olydnad går för lagstiftaren. Att exempelvis demonstrera utanför ett asylboende kan i vissa fall innebära att polisens arbete med att verkställa utvisningar försvåras och i vissa fall saboteras. Oaktat uppfattning kring enskildas rätt till uppehålle i Sverige har de vars utvisning skall verkställas i många fall prövas av Migrationsverket och i vissa fall även av högre instans.

Det demokratiska styrelseskicket kan uttryckas genom att en myndighet fattar ett beslut baserat på de lagar som riksdagen stiftat. Domstolarna prövar beslutet och detsamma verkställs sedan av den verkställande makten. Att få sin asylansökan prövad, dels av Migrationsverket, men dels även av domstolarna och sedan få sin utvisning verkställd av polisen är ett uttryck för just detta, d.v.s. det demokratiska styrelseskicket. Att i samband med polisens verkställningar försvåra deras arbete bör därför, med utredningens eget resonemang, kunna ses som att motarbeta det demokratiska styrelseskicket. Trots det yttrar utredningen att undantag ska kunna göras för demonstrationer av detta slag. Civos vill här förtydliga att Civos inte tar ställning gällande demonstrationer vid asylmottagningar. Däremot vill Civos belysa att utredningens resonemang om vilka aktioner av civil olydnad som ska vara acceptabla och ej riskerar att resultera i att aktioner bedöms godtyckligt och rättsosäkert. Utredningens resonemang präglas av vad Civos uppfattar som en "greater good"-mentalitet. Civos ställer sig dock frågande till *vems* "greater good" som har företräde i situationer som dessa och hur detta "greater good" påverkas vid eventuella politiska maktskiften. Civos efterfrågar därför tydligare riktlinjer för när civil olydnad kan vara acceptabelt och ej.

9.1.1 Demokrativillkor i statsbidragsförordningar

Utredningen diskuterar möjligheten att istället införa reglering i lag gällande demokrativillkor. En sådan reglering skulle innebära att regeringen lämnar ifrån sig en del av sitt primära normgivningsområde till riksdagen.

Utredningens förslag

Utredningen föreslår att ett likalydande demokrativillkor för verksamheten införs i de statsbidragsförordningar som huvudsakligen riktar sig till det civila samhällets organisationer.

Civos uppfattning

Civos välkomnar och tillstyrker utredningens förslag om ett enhetligt demokrativillkor för verksamheten. Vidare tillstyrks även utredningens förslag om att det ska införas i det befintliga regelverket. I sammanhanget vill Civos dock lyfta demokrativillkorets sårbarhet om det införs i förordning istället för att regleras i lag. Att reglera demokrativillkoret i lag skulle i viss mån försvåra, eller åtminstone förhålla, en process om att avskaffa demokrativillkoret i det fall att ett politiskt maktskifte på olika sätt skulle angripa demokratiska värden. Civos delar dock

utredningens sammantagna bedömning att övervägande skäl talar mot att demokrativillkor för verksamheten regleras i lag.

9.1.2. En särskild förordning om demokrativillkor för statlig bidragsgivning

Utredningens förslag i denna del tillstyrks i dess helhet.

12 kap Överklagande

Civos uppfattning

Civos delar utredningens uppfattning att alla beslut som rör en civil rättighet ska vara överklagbara. Civos menar även att alla de beslut som på något sätt är inskränkande eller på annat sätt riskerar en organisations förutsättningar för att verka bör vara överklagbara.

Det är enligt Civos av synnerlig vikt att möjlighet till överklagande präglas av tydlighet och förutsebarhet. En organisation ska redan i samband med exempelvis ansökan om bidrag kunna veta om det framtida beslutet är överklagbart eller ej. Denna tydlighet skulle kunna garanteras genom exempelvis en sådan skrivelse i aktuella förordningar som utredningen föreslår.

Ett överklagande bör prövas av allmän förvaltningsdomstol och inte som tvistemål av allmän domstol. Genom att låta överklagandet prövas som tvistemål vid allmän domstol riskerar den aktuella organisationen att åläggas ytterligare ett hinder för domstolsprövning eftersom den förlorande parten riskerar att betala för rättegångskostnader. Överklaganden ska därför, liksom utredningen föreslagit, prövas av allmän förvaltningsdomstol.

12.6.2 Kostnad för överklagande bekostas i dagsläget av anslaget för bidrag. Civos är av uppfattningen att pengar måste komma någon annanstans ifrån.

Civos genom,

Emiel Kjälled, *styrelseledamot och jurist vid SIOS*

Jakob Evertsson, *styrelseledamot och teologisk rådgivare vid Sveriges kristna råd*

Stockholm, 2019-10-31